

LUETAAN YHDESSÄ

Lukutaito-opetuksen opas opettajalle

Kaisa Halme

Lukijalle

Tällä pienellä kirjasella on kiinnostava, sanoisiko pitkä historia. Kun me muutammat UNIFEMin paikallistoimikunnan jäsenet aloitimme 2004 maahanmuuttajanaisten vapaaehtoisen lukutaito-opetuksen Vantaan Myyrmäessä, ei käytössämme ollut tehtäväämme sopivaa kirjaa. Materiaalia tehtiin itse ja toivottiin työn neuvovan tekijää.

Vuonna 2007 Zonta -järjestö antoi Keltaisen ruusun myyntituoton ns. Vantaan mallin levittämiseen eri puolille Suomea. Syntyi Luetaan yhdessä –hanke. Samoihin aikoihin tuli markkinoille myös lukutaidottomille tarkoitettuja aapisia, joita ryhmät tuen avulla voivat hankkia.

Tänään Luetaan yhdessä –ryhmien osanottajat ovat varsin heterogeeninen joukko. Osa on täysin lukutaidottomia, osa hallitsee jonkin muun kielen aakkoston ja osa on pitkälle koulutettuja, mutta yhteiskunnan kurssitarjonnan ulkopuolelle jääneitä. Oppimateriaalia on näin hankittava kovin moniin tarpeisiin.

Emme ole antaneet kirjoja ilmaiseksi, koska ostetun arvo on suurempi. Mutta osalle oppilaista kirjan hankkiminen alennettuunkin hintaan on ongelma. Onpa joku oppilaamme ihmetellyt miksi hän kirjan ostaisi, kun ei osaa lukeakaan! Ratkaisu löytyi jälleen kerran Myyrmäestä. TM Kaisa Halme palasi 25 vuoden työrupeamalta Angolasta ja jossain yhteydessä tuli kertoneeksi lukutaito-oppaista, joita hän kielitieteilijä tyttärensä Riikka Halmeen kanssa laati kahdeksalle eri kielelle.

Kaisa Halme lupautui tekemään vastaavan oppaan suomeksi ja se on nyt kädessäsi. Tämä kirjanen ei ole tarkoitettu oppilaalle, vaan se on opettajan opas. Oppilas käyttää vihkoa ja tavallaan tekee oman aapisensa. Ratkaisu on halpa ja uskoaksemme toimiva koska se aktivoi opiskelijan omaan työhön.

Olemme liittäneet tähän ohjeiston, joka löytyy kotisivuiltakin (www.luetaanyhdessä.fi) siltä varalta, että vasta suunnittelet ryhmän perustamista.

Luetaan yhdessä -hanke osoittaa lämpimän kiitoksen Kaisa Halmeelle.

Vantaalla 15.3.2010

Marja Liisa Toivanen ja Pirjo-Riitta Frankenhaeuser

Myyrmäen ryhmän aloittajat

OPETTAJALLE

Hienoa, että saat auttaa ystäviäsi lukemaan. Lukutaito on lahja, joka avartaa monella tavalla. Opettaessamme huomaamme olevamme etuoikeutettuja, kun pyrimme samaistumaan oppilaittemme tilanteeseen. Tämä opaskirjanen on mahdollisimman yksinkertainen ja helppo. Uskon, että pääset hyviin tuloksiin, jos muistat positiivisen asenteen ja seuraavat periaatteet:

1. Opettajalla on käytössä taulu tai riittävän suuret paperiarkit ja tussikynät. Oppilailla on vihko ja kynä. Oppilaat kirjoittavat opettajan kirjoitukset vihkoihinsa ja täten oppivat kirjoittamaan. Opettaja auttaa tarvittaessa varsinkin alussa ja antaa myös kotitehtäviä. On tärkeää kiittää pienestäkin edistymisestä.
2. Ennen kuin opetamme kirjaimia, harjoitellaan kuuntelemista ja sanojen erottamista tekstistä suullisesti sekä kirjoitettujen muotojen hahmottamista .
3. Kirjaimistoon mentäessä ensin opetellaan vokaalit. Lyhyet vokaalit sanotaan myös lyhyinä äänteinä (**ei kirjainten niminä**). Sitten jatketaan pitkillä vokaaleilla ja lopuksi diftongeilla.
4. Konsonantit opetetaan yksi kerrallaan äänteinä (**ei kirjainten niminä**) ja erityisesti vokaalien kanssa tavuina. Opittuja tavuja yhdistelemällä pyritään heti muodostamaan sanoja ja pian myös lauseita.
5. Koko ajan käytetään vain jo opittuja kirjaimia, tavuja ja sanoja, joten oppilaat itse saavat kokea oivalluksen, kun he opettajan pyynnöstä liittävät tavuja sanoiksi ja sanoja lauseiksi. Tämä edellyttää, että käyttämämme sanat ja niiden tarkoittamat käsitteet ovat tuttuja. Alussa on hyvä muodostaa lyhyitä ja konkreettisia sanoja. Näin oppilas saa kohta alussa kannustavan kokemuksen oppimisesta: Minähän osaan lukea!
6. Jos oppilaita on useita, on tärkeä, että kaikki huomioidaan ja pysyvät mukana. Edistyneemmät voivat auttaa toisia. Opettaja on enemmän kysyjä ja kannustaja.
7. Olemme pyrkineet opettamaan sekä isot että pienet kirjaimet. Kätevintä ja helpointa on kirjoittaa isot kirjaimet ”tikkukirjaimin” ja pienet tekstaus- tai painokirjaimin, esimerkiksi a-kirjain saa tekstaten yksinkertaisemman muodon. Kirjoituksen selkeys on tärkeintä. Oppilashan kopioi opettajansa tyylin!
8. Vokaaliluettelo on hyvä kirjoittaa isolle paperille, johon sitten lisätään vähitellen konsonanttien opettamisen yhteydessä esitettävät tavuluettelot. Arkkeja lisätään tarpeen mukaan. Tämä ”haitaripaperi ” – myös ”tavuhissiksi” kutsuttu – pidetään tunneilla esillä. Se auttaa oppilaita sanojen muodostamisessa.
9. Tavuista voi tehdä myös kortiston, joka helpottaa sanojen muodostamisessa.

Vantaalla 15.3.2010

Kaisa Halme

Kuunteluharjoitus

Opettaja lukee alla olevan tekstin ja pyytää oppilaita kuuntelemaan tarkasti ja lyömään käsiä yhteen tekstin alussa mainittujen sanojen kohdalla.

*Teksti 1. Sanat: **koti, lapsi***

Minä olen Munira. Olen pieni tyttölapsi ja minulle päiväkotini on tärkeä paikka. Minun kotimaani on Suomi, mutta äitini lapsuudenkoti oli Somaliassa. Minä olen oppinut kahta kieltä: kotikieli on somali, mutta kun menen päiväkotiin, puhun aina suomea. Minä olen meidän perheen nuorin lapsi. Minulla on veli. Hänkin on vielä lapsi, vaikka hän on minua vanhempi. Meidän koti on Myyrmäessä, mutta olen käynyt kesällä kesämökillä Lopella. Minä olen saanut uida ja soutaa siellä, sillä mökin ranta on lapsiystävällinen. Lapsiystävällinen tarkoittaa, että se on turvallinen.

*Teksti 2. Sanat: **kortti, minun***

Jokaisella suomalaisella on KELA-kortti. Minun KELA-korttini on kukkarossa. Siellä on myös monta muuta korttia ja vähän rahaa. Muita kortteja ovat S-etukortti, plussakortti ja kirjastokortti. Kun lainaan kirjan kirjastosta, minulla täytyy olla kortti ja minun täytyy muistaa tunnuslukuni. Tiedätkö sinä, missä KELAn toimisto sijaitsee? Minun mielestäni se on tuo harmaa talo. KELA maksaa monia tukia. Minun mielestäni paras tuki on se, joka annetaan opiskelijalle.

Katseluharjoitus

Opettaja piirtää taululle neliöitä, kolmioita ja ympyröitä epämääräisessä järjestyksessä tunnistamaan samanlaiset kuviot.

Lisäksi piirretään kirjaimia epämääräisessä järjestyksessä esim. AOEUYEAUOY. Pyydetään tunnistamaan samanlaiset, mutta vielä ei nimetä kirjaimia.

Oman nimen lukeminen ja kirjoittaminen

Opettaja kirjoittaa etukäteen oppilaiden nimet paperilapuille. Ne levitetään pöydälle ja jokainen ottaa siitä oman lappunsa ja kopioi nimen vihkoonsa.

Vokaalit

A E I O U Y Ä Ö

a e i o u y ä ö

Opetellaan opettajan johdolla tunnistamaan ja ääntämään vokaaliäänteet, lyhyinä. Kaikki vokaalit opetellaan yhtenä "rimpsuna" ensimmäisten tuntien aikana. Opettaja kysyy oppilailta, ensin kaikki yhdessä vastaavat, sitten pienissä ryhmissä ja lopulta yksitellen. Toisilta oppilailta pyydetään apua, jos joku ei muista heti. Voidaan kysyä järjestyksessä sekä yksittäisiä kirjaimia sieltä täältä. Väärät vastaukset korjataan, mutta ei moitita. Kiitosta ja kannustusta annetaan heti alusta alkaen.

Jokainen kirjoittaa kirjaimet omaan vihkoonsa. Opettaja voi auttaa yksityisesti.

Kotitehtäväksi annetaan kirjoitustehtävä ts. kirjoitetaan annettuja vokaaleja vihkoon.

Vielä kerrataan kysellen.

Nimileikki:

Kysellään nimiä, jotka alkavat jollakin nyt opetelluista kirjaimista. Niitä ei kuitenkaan kirjoiteta.

Pitkät vokaalit ja diftongit

Kerrataan lyhyet vokaalit ja tarkastetaan kotitehtävät kiitosta antaen.

aa ee ii oo uu yy ää öö

Opetellaan yhdessä ja yksitellen. Harjoitellaan lyhyiden ja pitkien vokaalien eroa:

a-aa e-ee i-ii o-oo u-uu y-yy ä-ää ö-öö

Kirjoitetaan pitkät vokaalit vihkoihin. Kerrataan esim. niin, että kukin lukee omasta vihkostaan.

Yhdistetään eri vokaaleja diftongeiksi.

ai au ei eu ie iu oi ou ui uo yö äi äy öi öy

Pyritään lukemaan diftongit jo opittujen lyhyiden vokaaliäänteiden "yhdistelminä", mutta tämä oivallus voi viedä aikaa. Se tapahtuu vähitellen, kun diftongit esiintyvät myöhemmin opittavissa sanoissa.

Kirjoitetaan ja harjoitellaan lukemista.

Etsitään kaksikirjaimiset sanat kuten "ei", "oi", "ui", "yö".

ei

oi

ui

yö

Vastaavia kuvia opettaja voi etsiä myöhemmin tulevien sanojen tueksi.

Konsonantit**T t**

TA TE TI TO TU TY TÄ TÖ ta te ti to tu ty tä tö

Opetellaan äänne T, aivan erityisesti tavuissa. Kun tavut on opittu, aletaan heti muodostaa sanoja. Oppilaiden annetaan itse oivaltaa sanat. Opettaja kirjoittaa sanan lukematta sitä ja kehottaa oppilaita lukemaan juuri opitut tavut yhteen ja iloitsemaan lukemiskokemuksesta.

AUTO TÄTI ÄITI TIE TYÖ

Harjoitellaan pitkiä tavuja ja lisää sanoja sekä lyhyitä lauseita:

taa tee tii too tuu tyy tää töö

Äiti, teetä! Äiti tuo teetä. Ota teetä!

Tuota tietä. Ei tätä tietä. Täti tietää.

Kirjoitetaan kaikki vihkoihin, kerrataan ja annetaan kotitehtävä.

K k

KA KE KI KO KU KY KÄ KÖ ka ke ki ko ku ky kä kö

Opetellaan taas mahdollisimman oppilaskeskeisesti nämä uudet tavut ja jatketaan tuttujen tavujen ja vokaalien yhdistämistä sanoiksi ja lauseiksi. Opettaja kysyy ja kannustaa antaen oppilaiden iloita uusista oppimiskokemuksista.

KATU KOTI KUKA KUKKA

Kaksoiskonsonantti (tt, kk) opetellaan harjoittelemalla ääntämistä sanapareilla kuten tässä "kuka – kukka".

kaa kee kii koo kuu kyy kää köö

kaataa kaukaa ottaa tekee

Kuka ottaa teetä? Kuka tekee teetä? Äiti tekee teetä.

N n

NA NE NI NO NU NY NÄ NÖ na ne ni no nu ny nä nö
 nenä kana kynä uni uuni kotona
 an en in on un yn än ön

Harjoitellaan myös näitä tavuja tai tavun osia ja tunnustetaan tutut sanat "en" ja "on". Käytetään niitä seuraavissa lauseissa:

Anna kynä! Äiti antaa kynän.

Kuka on kotona? Onko kukaan kotona?

Muistathan että oppilaat kirjoittavat kaikki tavuluettelot ja esimerkkisanat ja lauseet vihkoihinsa ja että tarkistat vihkot riittävän usein.

"Kertaus on opintojen äiti."

S s

SA SE SI SO SU SY SÄ SÖ sa se si so su sy sä sö
sata sataa isä käsi käsine sinä iso
 Osaatko sinä? Sinä osaat. Isä sanoo: On kesä.

as es is os us ys äs ös

Harjoitellaan näiden äänneparien ääntämistä, että osattaisiin paremmin lukea seuraavat lauseet. Anna oppilaiden yrittää "löytää" sanat!

Kuka yskii? Sinäkö? En yski.

Istutko sinä? Istun. Nouse! Nyt en istu enää. Nyt seison. Kiitos.

L I

LA LE LI LO LU LY LÄ LÖ la le li lo lu ly lä lö

lasi laulu KELA lakana tuli tuuli koulu

Tässä on tuoli. Tuossa on toinen tuoli. Kotona on kuusi tuolia.

Onko tänään koulua?

al el il ol ul yl äl öl

Ulkona sataa. Sataa lunta.

Sinulla on kaunis laukku. Laukussa on kaksi kynää. Laita laukkuun nenäliina!

Äiti, älä lyö lasta! sanoo isä. Äiti ei lyö lasta. Kiitos.

M m

MA ME MI MO MU MY MÄ MÖ ma me mi mo mu my mä mö

maito minä aamu nimi Suomi mato matto

Minä menen kotiin. Mene aamulla kouluun! Tänä aamuna satoi. En mennyt kouluun. Minä ostan maitoa. Äiti ostaa myös kananmunia.

Aamulla keitän teetä. Syön kaksi kananmunaa. Otan myös lasin maitoa. Sitten menen kouluun.

Isällä on töitä toimistossa. Äiti tekee töitä kotona. Tämä talo on iso. Me asumme tässä talossa. Minä autan äitiä keittiössä. Tiskaan astioita. Lakaisen lattiat.

V v

VA VE VI VO VU VY VÄ VÖ va ve vi vo vu vy vä vö
 vesi valo voi vyö ovi avain avaimet

Äiti väsyy. Äiti tekee työtä. Se vie voimat.

Onko sinulla voimaa kantaa tätä astiaa? On. Minä olen voimakas.

Minulla ei ole avainta. Avain on kotona. Kuka avaa minulle oven? Ovi on lukossa.

Sinä olet viisas. Sinä voit auttaa minua.

P p

PA PE PI PO PU PY PÄ PÖ pa pe pi po pu py pä pö
 poika poliisi pää päivä nappi kuppi pieni

Pää on kipeä. En voinut mennä kouluun tänä päivänä.

Poliisi auttaa meitä. Poika ei tiennyt tietä, mutta poliisi auttoi poikaa.

Kuka pesee pyykin? Tytöt pesivät astiat. Äiti pani astiat kaappiin.

R r

RA RE RI RO RU RY RÄ RÖ ra re ri ro ru ry rä rö
 rata rautatie ruoka suuri rokotus sairas pyörä

Onko sinut rokotettu? Minä sain eilen rokotuksen. Onko lapset rokotettu?

Lääkäri tutki minut. Minä olen terve. En ole sairas. Minun sisareni on sairaalassa.

ar er ir or ur yr är ör

arki irti kortti Myyrmäki kärry

Ota KELA-kortti mukaan, kun menet lääkäriin. Lääkäri antaa reseptin. Lääke ostetaan Apteekista. Myyrmäessä on kaksi Apteekkia. Lääke maksetaan kassalla.

Ruokaa voi ostaa Supermarketista. Tavarat pannaan ostoskärryyn.

S-Market on suuri kauppa. R-kioski on pieni kauppa.

J j

JA JE JI JO JU JY JÄ JÖ ja je ji jo ju jy jä jö
 jano juna juoma jää jäätelö Joulujapani

Kun on jano, paras juoma on vesi. Kesällä menen kioskille ja ostan jäätelöä.

Jouluna syömme pipareita ja joulutorttuja. Joulupukki käy lasten luona jouluaattona. ”Onko täällä kilttejä lapsia?” kysyy joulupukki.

H h

HA HE HI HO HU HY HÄ HÖ ha he hi ho hu hy hä hö
hame housut hyvä raha liha heti hän

Liha on hyvää ruokaa, mutta Suomessa se on kallista. Kana on vähän halvempaa.

Jauhoista voi leipoa leipää ja keittää puuroa.

Minä haluan matkustaa junalla. Lähijunalla pääsee hyvin Helsinkiin. Osaan ajaa myös pyörällä. Pyöräni on pihalla pyörätelineessä.

ah eh ih oh uh yh äh öh

ahkera ehkä ihminen ohjelma yhteensä yhdeksän juhla

Milloin juna lähtee? Täällä asemalla on paljon ihmisiä. Menevätkö he juhliin? Mikä juhla tänään on? Onko juhlassa hyvää ruokaa? Haluan tulla mukaan.

D d

DA DE DI DO DU DY DÄ DÖ da de di do du dy dä dö
saada uida syödä sydän kadottaa pudottaa tähdet

Osaatko sinä uida? Pidätkö uimisesta? Kyllä, jos vesi on lämmintä. En pidä kylmästä vedestä.

Minä pidän hyvästä ruuasta. Suomessa syödään paljon perunaa ja juodaan maitoa. Pidän myös hedelmistä. Hedelmät ovat terveellisiä.

G g

nga nge ngo ngä

sangat (sanka)

kengät (kenkä)

tangon (tanko)

hangen (hanki)

geeli

grilli

grahamleipä

gluteeniton

Olga

B b

baari

banaani

bakteeri

bataatti

biojäte

bussi

bändi

C

celsiusaste

cd-soitin

c-vitamiini

Cecilia

(=k) coca-cola

calmetterokotus

curry (karri)

F f

Fanta	faksi	farkut	filee	filmi	finni	flanelli
	flunssa	frotee	fyysinen	fööni	Jaffa	Sofia

Q q

=k *Käytetään vain vierasperäisissä sanoissa.*

W w

=v *Käytetään muutamissa nimissä.*

Å å

Turku on Åbo

Käytetään ruotsinkielisissä nimissä.

Marja Liisa Toivanen:

Kirje Sinulle, joka ajattelet perustaa Luetaan yhdessä -ryhmän

Arvaan että olet kuullut tai lukenut ryhmistämme ja nyt ajattelet perustaa samanlaisen omaan lähiympäristöösi.

Ensinnäkin, olet aloittamassa toimintaa, joka tulee antamaan Sinulle paljon enemmän kuin uskotkaan.

Jotta onnistuisit, kokosin Sinua varten muutaman kohdan ohjeiston:

1. Etsi tuttavapiiristäsi vähintään yksi henkilö, joka aloittaa toiminnan kanssasi. Jos löydät pari muuta, vielä parempi. Tämä siksi, että vapaaehtoistyö ei saa olla niin sitovaa, että et voisi olla joskus poissakin ryhmästäsi. Ryhmän täytyy silti kokoontua säännöllisesti. Lukutaidottomien on mahdoton muistaa aikatauluja, jotka vaihtelevat.
Kesällä emme ole kokoontuneet.
2. Muista, että vaikka miehet mielellään tulisivat ryhmään, Luetaan yhdessä on naisten hanke. Naiset eivät ehkä uskalla puhua, jos ryhmässä on miehiä. Ja on miehiä, jotka eivät anna vaimonsa tulla sekaryhmään.
3. Älä aseta liian kunnianhimoisia tavoitteita, kaksi opetustuntia viikossa riittää.
4. Ota yhteys kuntasi maahanmuuttaja-asioista vastaavaan virkamieheen ja kerro hänelle suunnitelmastasi. Voit pyytää häntä tutustumaan Luetaan yhdessä –kotisivuihin. Pyydä, että hän auttaa Sinua löytämään
 - tilan, jonka vuokrasta huolehtii kuntasi
 - ensimmäiset ryhmää tarvitsevat naiset
5. Pidä ensimmäinen oppitunne ja selvitä, minkä tasoisia ovat oppilaasi. Siellä voi olla joitakin, jotka eivät tunne edes kirjaimia. Muista kuitenkin, että lukutaitoa ei ole vielä se, että saa tekstistä selvän. Kotisivuilta löydät ohjeet, miten voit testata oppilaiden taitoja. Sinulle voi myös tulla osanottajia, joiden kielitaito ei riitä esim. ammatilliseen koulutukseen. Jos oppilaat ovat kovin eritasoisia, joudut eriyttämään opetustasi. (Tästä lisäohjeita sivuillamme).

6. Tilaa sen jälkeen (oppilasmäärän mukaan) muutama kirja OPH:n verkkokaupasta neuvoteltuasi ensin hankkeen koordinaattorin kanssa / tai muun opetusta tukevan organisaation edustajan kanssa. Vihkoja, kyniä, kumeja yms. Sinun kannattaa yrittää saada kunnalta. Oppilaat voivat myös hankkia omat vihot ja kynät.
7. Älä anna kirjoja ilmaiseksi, vaan ota niistä (todellista pienempi) hinta. Esim. 5-10 euroa ja käytä saatu raha muun materiaalin/uusien kirjojen ostoon. Opettajien tulee saada kirja käyttöönsä kustannuksetta. Jos joku opiskelija ei pysty maksamaan kirjaa, anna se lainaksi.
8. Lukutaidottomien oppilaiden kanssa voit käyttää tätä vihkosta, mikä on halpa ja varmasti toimiva ratkaisu.
9. Huomaat todennäköisesti, että aikataulu ei pidä, vaan opiskelijat tulevat milloin sattuu. Et voi muuttaa kulttuuria, mutta opetat suomalaista elämäntapaa ja sano siksi aina ystävällisesti: Mitä kello on? Tunti alkaa XX.00. Tehoaa muutaman vuoden kuluessa.
10. Opiskelijat eivät myöskään tule joka kerta ja siksi Sinun on suunniteltava opetus riittävän yksinkertaiseksi ja lisättävä kertauksen osuutta. Katso sivuilta suunnittelun avuksi vantaalaisten opetussuunnitelmaa. Suunnitelma ryhdistää opetusta.
11. Huomaat myös, että ponnisteluistasi huolimatta jotkut eivät tunnu oppivan. Muista silloin mikä on tavoitteemme. Olemme ystäviä, ehkä ainoita suomalaisia ystäviä, näille kaukaa vaikeista oloista tulleille sisarillemme, tutustumme heihin ja he meihin. Sekin on oppimista. Se on todellista kotoutumista.
12. Olet aloittamassa asiaa, jonka tulokset nähdään vasta sitten kun meitä ei enää ole, silloin kun näiden naisten lastenlapset ovat aikuisia. Menestystä ja työn iloa Sinulle!